

ART. 27: PRADZIEJE SŁUPSKA, USTKI I POWIATU SŁUPSKIEGO

część 1/3- str. 1- 20

Opracowanie: Władysław Goliński

Ustka, wrzesień- październik 2008

ART. 27: PRADZIEJE SŁUPSKA, USTKI I POWIATU SŁUPSKIEGO.....	1
<i>Wstęp.....</i>	<i>2</i>
<i>Klimat.....</i>	<i>3</i>
<i>Groby olbrzymów koło Sławna</i>	<i>5</i>
<i>Kultura przedłużycka.....</i>	<i>6</i>
<i>Kultura lużycka.....</i>	<i>8</i>
<i>Grody kultury lużyckiej na Pomorzu.....</i>	<i>9</i>
<i>Grodziska i domniemane grodziska z materiałem „lużyckim” oraz z materiałem „lużyckim” i wczesnośredniowiecznym byłego województwa koszalińskiego.....</i>	<i>10</i>
<i>Grodziska kultury lużyckiej- wprowadzenie.....</i>	<i>12</i>
OPIS WYBRANYCH GRODZISK KULTURY LUŻYCKIEJ POWIATU SŁUPSKIEGO.....	12
<i>Grodzisko w Gałęzinowie.....</i>	<i>12</i>
<i>Grodzisko w Żoruchowie.....</i>	<i>15</i>
<i>Grodzisko w Równie.....</i>	<i>16</i>
<i>Grodzisko w Siodłoniu.....</i>	<i>18</i>
<i>Ludność kultury pomorskiej.....</i>	<i>19</i>
<i>Goci- kultura wielbarska.....</i>	<i>21</i>
<i>CMENTARZYSKA GOTÓW I GEPIDÓW</i>	<i>21</i>

Wstęp

Na lokalnym rynku księgarskim jest jeszcze dostępna książka Józef Lindmajer, Teresa Machura, Zygmunt Szultka; *DZIEJE USTKI*, Słupsk 1985, której nakład nie jest jeszcze wyczerpany. Mimo, że książka ta jest wcale niezła to ma jednak wady, nie sięga dostatecznie daleko w przeszłość i nie tłumaczy należycie historii Pomorza, nie mówi o ludziach, ich korzeniach- ledwie o tym wspomina, brak szczegółowego omówienia wysiedleń 1945-1947, jest więc także konieczność uzupełnienia najnowszej historii miasta.

Zdecydowałem się więc na podjęcie wezwania do napisania książki pt. PRADZIEJE SŁUPSKA, USTKI I POWIATU SŁUPSKIEGO. Traktuję ten tekst jako uzupełnienie do świetnej, wspomianej wyżej książki: *Dzieje Ustki*. Źródła niemieckie o charakterze propagandowym postaram się możliwie nie przytaczać. Postaram się poprzeć wywód pisany chociaż współczesnym zdjęciem albo rysunkiem, mapą.

Władysław Goliński

Klimat

Dopiero po całkowitym wycofaniu się lądolodu na teren obecnego Morza Bałtyckiego powstały ponownie warunki umożliwiające zasiedlenie ziem na południowym brzegu Bałtyku. Okres schyłkowej pogody zimnej (od ok. 15 do 10 tys. lat temu) charakteryzował się kilkoma ociepleniami; przedzielały je ochłodzenia, podczas których lądolód zatrzymywał się w różnych dzisiejszych regionach krajów bałtyckich i Skandynawii. Warstwy gliny wskazują, że w południowej Skanii wielkie topnienie lodu zaczęło się około 12 000 lat p.n.e., w środkowej Szwecji rozpoczęło się o około 3000 lat później i trwało przez następnych kilka tysięcy lat.¹ Wspomniane zmiany klimatyczne są dobrze znane dzięki profilom osadów organicznych (torfowisk), głównie na Niżu Polskim. Specjalne miejsce wśród tych profili zajmują osady jeziora Gościąż koło Bydgoszczy, w których pojedyncze warstewki (tzw. warstwy), odpowiadające kolejnym latom, pozwalają datować późne zmiany klimatu okresu zimnej pogody².

Woda, którą wchłonał lód lodowca miała oczywisty wpływ na poziom wody w morzach. Tak samo na poziom wód gruntowych ma „puchnięcie” powłoki gleby, z której został zdjęty ciężar lądolodu.

Do roku 3000 p.n.e. cały rejon (ATLANTYKU PÓŁNOCNEGO) podlegał wzrostowi temperatury i nazwany jest okresem optimum klimatycznego. Były to czasy cieplej, wilgotnej pogody, kiedy granica lasu przesuwiała się daleko na północ, na bezdrzewne obecnie pustkowia tundrowe Arktyki, a lód z całej powierzchni Morza Arktycznego znikał w ciągu lata. Od około roku 3000 p.n.e. aż do początków ery chrześcijańskiej pogoda na ogół psuła się nieustannie.³ Poziom wody w Bałtyku w ok. 2000 roku p.n.e. był wyższy od dzisiejszego o około 25-30 m o czym mówią obrazy naskalne w okręgu nadmorskim na granicy Szwecji i Norwegii np. w Tanum- w momencie powstania tych obrazów w tym miejscu znajdował się brzeg morza. Wydaje się, że około 500 roku p.n.e. nastąpiło nagłe i gwałtowne pogorszenie się warunków, które musiało być niemal katastrofalne w skutkach. Właśnie wtedy zostają opuszczone warowne grody znajdujące się w naszym regionie, są to grodziska kultury łużyckiej z epoki brązu, te najbliższe Ustki to Gałęzinowo i Żoruchowo.

Informację o podróży Pyteasza na północ z Morza Śródziemnego odnotowuje kilka kronik no i mamy same zapisy Pyteasza. Tak więc kiedy w 330 roku p.n.e. Pyteasz wypłynął swym statkiem na północ, arktyczny lód pakowy sięgał znacznie dalej na południe niż obecnie; nie ma więc nic dziwnego w jego doniesieniach o napotkaniu polarnej pacyfiki o dzień drogi na północ od Islandii. Warunki klimatyczne były nadal bardzo złe aż do V wieku n.e. i znamionowały je poważne zakłócenia cykloniczne oraz chłodna, wilgotna pogoda, co odstręczało od dalekich wypraw pełnomorskich w ciągu tych stuleci. Jednakże w V wieku długotrwała zmiana na niekorzyść zakończyła się i nastąpiła poprawa klimatu. Właśnie w V wieku plemiona słowiańskie zajmują południowy brzeg Bałtyku od Wisły po Łabę.

Z początkiem IX wieku poprawa pogody stała się tak znaczna, że na północnych morzach znów było bardzo mało lodu dryfowego. Obok znacznego ocieplenia klimat był również suchszy; burze cykloniczne stały się rzadsze i nastąpiło kurczenie się pokrywy lodowcowej w Islandii, Grenlandii oraz na Kanadyjskich Wyspach Arktycznych.

Znowu na Morzu Arktycznym było zapewne mało wiecznego lodu, co umożliwiało podróże badawcze (lub przypadkowe) na daleką północ, dając podstawy do uporczywego mniemania w wiekach późniejszych, że istnieje możliwość przepłynięcia wolnego od lodu Morza Arktycznego do krainy Kataj [Chiny] i na Wschód. Przekonanie o tym przyświecało wielu badaczom Arktyki, włącznie z Henrym Hudsonem, i zostało porzucone dopiero po niepowodzeniu ekspedycji Hayesa w roku 1861.

Ten długotrwały okres warunków sprzyjających nadal powodował ogólne polepszanie się klimatu północy aż do osiągnięcia optimum z początkiem XI stulecia. Okres ten otrzymał nazwę małego optimum klimatycznego i trwał do początków XIII wieku.

¹ Ingvar Andersson; *Dzieje Szwecji*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1967.

² Janusz Krzysztof Kozłowski, Piotr Kaczanowski; *Najdawniejsze dzieje ziem polskich*, t.1, OFICyna WYDAWNICZA, Kraków, 1998.

³ Mowat Farley; *WYPRAWY WIKINGÓW*, Wydawnictwo „Książnica”, Katowice 1995

Charakterystykę tego okresu przedstawił w 1961 roku w Rzymie na sympozjum UNESCO poświęconym zmianom klimatu angielski meteorolog H.H. Lamb:

„Arktyczny lód pakowy stopniał do tego stopnia, że lód dryfowy na wodach w okolicy Islandii i Grenlandii na południe od 70° szerokości północnej pojawiał się w latach osiemsetnych i dziewiętnastych bardzo rzadko i w ogóle był zjawiskiem nieznanym w latach 1020-1200, po którym to czasie nastąpił nagły wzrost częstotliwości jego występowania... Średnie roczne temperatur (w południowej Grenlandii) były wyższe od 2 do 4 stopni Celsjusza w porównaniu z obecnymi. Wydaje się możliwe, że i temperatury północnych krańców Atlantyku były odpowiednio wyższe.”⁴

⁴ Mowat Farley; *WYPRAWY WIKINGÓW*, Wydawnictwo „Książnica”, Katowice 1995

Groby olbrzymów koło Sławna

Źródła archeologiczne pozyskane dzięki przypadkowym odkryciom w latach 20-tych i 30-tych XX wieku, przechowywane niegdyś w Muzeum w Darłowie (*Heimatemuseum Rügenwalde*), ale przede wszystkim dzięki badaniom powierzchniowym przeprowadzonym w ramach AZP (obszar nr 14 - 25) w 1990 roku dały znaleziska z neolitu (młodsza epoka kamienia łupanego). Miejszem prowadzenia badań była okolica wsi Borkowo blisko Niemicy w ziemi sławieńskiej.

Znajduje się tam, koło Borkowa, wielki »grób olbrzymów«, grób megalityczny. Są też w tym miejscu i inne pozostałości po wielkich grobach- znajduje się tam bowiem cmentarzysko megalityczne z młodszej epoki kamienia.

Należy przypuszczać, że miejsce cmentarzyska w chwili jego powstania znajdowało się opodal brzegu morskiego o ile nawet nie na samym brzegu Morza Bałtyckiego. Jest to zgodne z tym co powiedziane jest wcześniej, o zmianach klimatu, jak też związane jest z rozprężaniem się lądu po zejściu lodowca.

Megalit to z greckiego duży kamień. W wąskim i właściwym rozumieniu tego zjawiska, przez megalityzm należy rozumieć międzyplemienny i międzykulturowy styl architektoniczny, będący wyrazem kultu przodków. Spotykane formy to groby korytarzowe i tolosy, grobowce galeriowe, menhiry, dolmeny (Borkowo) i formy doń zbliżone. Ich zasięg na świecie jest olbrzymi. W Europie rozpowszechniły się w okresie neolitu (V - III tysiąclecie pne.), natomiast na Niż Polski idee megalityczne dotarły w III tysiącleciu pne., manifestując się głównie w postaci potężnych, najczęściej trapezowatych, kurhanów kamiennie- ziemnych z obstawami z wielkich głazów narzutowych.⁵

Zabytki megalityczne z Borkowa zostały opublikowane przez Diethera von Kleista w 1964 (tablice) i 1969 roku (tekst). „Budowniczości megalitów w Borkowie z pewnością nie byli indoeuropejczykami, tzn. tymi ludami które uważa się za przodków dawniejszych Europejczyków, a którzy w Europie rozpoznawani są dopiero w II i I tysiącleciu pne., tj. wtedy, kiedy zaprzestano już wznoszenia megalitów. Uważa się, że jest to euroafrykańska gałąź rasy śródziemnomorskiej. Na Niżu Środkowo- i Zachodnioeuropejskim oraz w Skandynawii budowniczości megalitów zaliczani są do kręgu kulturowego, nazywanego w archeologii kulturą pucharów lejkowatych (od charakterystycznie rozchylonych wylewów naczyń glinianych). Na Pomorze grupy tej ludności przybyły około 3500 lat pne. z północno -zachodnich Niemiec i Jutlandii.

Podstawą ich utrzymania była hodowla zwierząt domowych i prymitywne rolnictwo. Zasoby żywności uzupełniano zbieractwem, łowiectwem i rybołówstwem. W życiu codziennym posługiwali się narzędziami z krzemienia, kamienia, kości, rogu i drewna; posiadano doskonałą umiejętność lepienia naczyń glinianych, bogato zdobionych, rozwinięte było również tkactwo. Osady zakładano na piaszczystych terasach w pobliżu wody, budując drewniane domy prostokątne lub kwadratowe. Dobrze zachowane osady tej kultury i cmentarzyska megalityczne na Pomorzu odkryto i przebadano w rejonie Łupawy i Poganic w powiecie słupskim.⁶

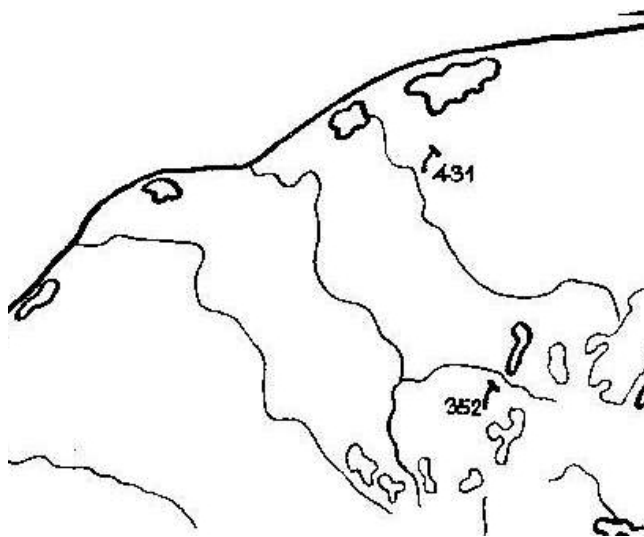
⁵ Ignacy Skrzypek; Groby Olbrzymów koło Borkowa, [w:] Sławno i Ziemia Sławieńska, 2000, str. 32

⁶ Ignacy Skrzypek; Groby Olbrzymów koło Borkowa, [w:] Sławno i Ziemia Sławieńska, 2000, str. 33

Kultura przedłużycka

Za kulturę poprzedzającą kulturę łużycką archeolodzy uważają kulturę przedłużycką i wyraźnie ją wyodrębniają dzieląc ją jeszcze na kilka kultur wyodrębnionych obszarowo. Kultura przedłużycka przypada na okres brązu, rozwija się w latach 1550-1200 p.n.e. Kulturę przedłużycką zalicza się do kultur mogiłowych i kultur pól popielnicowych. Cechą charakterystyczną tej kultury był szkieletowy i ciałałpalny obrządek pogrzebowy z usypywaniem nad grobem kurhanów. Ludność tej kultury wywodziła się z dorzecza Dunaju, zajęła dorzecza Odry i Wisły, sięgnęła na Pomorze Zachodnie.⁷ W lasach powiatu słupskiego, w okolicach Żoruchowa, Siodłonia, Równego da się spotkać takie właśnie pochówki, takie właśnie kurhany.

M. Gedl we wstępie do swojej książki o tej kulturze podkreśla dyskusyjny charakter zasięgu kultury przedłużyckiej na Pomorzu. W 1958 roku J. Kostrzewski w pracy poświęconej kulturze łużyckiej na Pomorzu omówił starszy okres epoki brązu na tym terenie podtrzymując swój już dawniej wypowiedziany sąd o obecności kultury przedłużyckiej na całym Pomorzu, wraz z Pomorzem Zaodrzańskim, położonym już na lewym brzegu dolnej Odry. W tymże roku ukazała się publikacja materiałów z pierwszych trzech okresów epoki brązu z terenu Pomorza- K. Kersten, (1958). W ślad za tą pracą ukazał się krótki komentarz H. J. Eggersa (1963), w którym omówiono sytuację kulturową na Pomorzu w I—III okresach epoki brązu i zwrócono uwagę na wyraźnie mieszany charakter kultury w II okresie, o elementach **zarówno nordyjskich, jak i pochodzenia południowego**. Rozwojowi kultur w pierwszych trzech okresach epoki brązu na Pomorzu poświęcił też uwagę K. Siuchniński (1963), który, uznając obecność kultury przedłużyckiej na Pomorzu, zwraca uwagę na istnienie na tym terenie wyraźnie lokalnych tendencji rozwojowych. Pomimo tych zastrzeżeń J. Kostrzewski (1966) lokalizował w zwartym zasięgu kulturę przedłużycką na terenie całego Pomorza.⁸ Dyskusja trwa do dnia dzisiejszego, wynika z tej dyskusji konieczność wyodrębniania kultury przedłużyckiej z

Ryc. 1 Fragment mapki pokazujący znaleziska kultury przedłużyckiej koło Słupska

koniecznym zaznaczeniem elementów nordyjskich na Pomorzu.

Znaleziska kultury przedłużyckiej koło Słupska:

352 Pomysk Mały, pow. Bytów. Z grobu kurhanowego pochodzi szereg wyrobów brązowych: sztylet z trzema otworami na nity, dwie szpile uchate, fragment szpili, szydło, szczypczyki i inne drobne przedmioty (tabl. XXVI, 27-40). Lit: H. J. Eggers, 1938, s. 221, ryc. 17; K. Kersten, 1958, s. 96, tabl. 104, nr 932; M. Gimbutas, 1965, s. 87, ryc. 46.

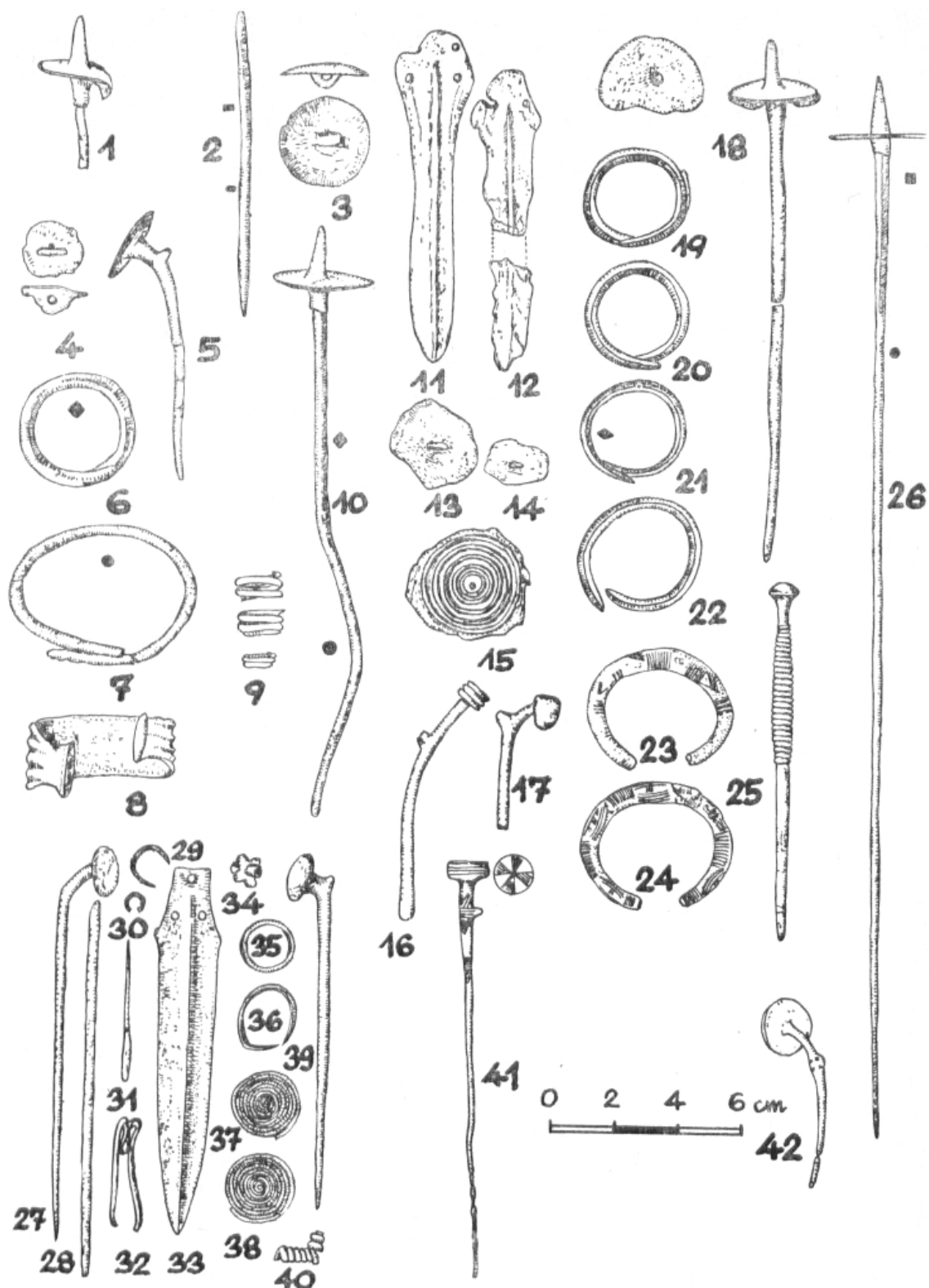
431 Siodłonie, pow. Słupsk. Z cmentarzyska kurhanowego pochodzi brązowa szpila uchata (tabl. XXVI, 42), SMB. I. c. 3492, i fragment naczynia zdobionego listwą plastyczną, SMB. I. c. 3449b. Lit.: K. Kersten, 1958, s. 95, tabl. 102, nr 914.

Jak finezyjne już potrafią być wyroby z brązu w I i II okresie brązu (Wczesny- (I) okres epoki brązu; 1700—1450 p.n.e. Starszy- (II) okres epoki brązu; 1450—1200 p.n.e.) . Do przedstawienia tychże wybrałem kartę z książki Marka Gedla.

Zdaniem Marka Gedla kultura przedłużycka należy do słabiej rozpoznanych kultur archeologicznych z epoki brązu. Dotąd prowadzono niezbyt wiele systematycznych prac badawczych na stanowiskach tej kultury. Duża część zasobu posiadanych zabytków pochodzi z Wielkopolski, no i ze Śląska- są to materiały odkryte przypadkowo lub pozyskane w badaniach powierzchniowych- stanowią te badania margines dla innych badań archeologicznych.

⁷ Jerzy Gąssowski; *Kultura pradziejowa na ziemiach Polski zarys*, PWN, Warszawa 1985

⁸ Marek Gedl, *KULTURA PRZEDŁUŻYCKA*, Z.N. im. Ossolińskich, W.P.A.N. 1975

Tabl. XXVI. Wyroby brązowe ze strefy wpływów kultury przedłużyckiej na Pomorzu:
 1–10 — Pyrzyce, m. pow.; 11–25 — Lubiatowo, pow. Pyrzyce; 26 — Letnin, pow. Pyrzyce;
 27–40 — Pomysk Mały, pow. Bytów; 41 — Węgorzewo Szczecineckie, pow. Szczecinek; 42 —
 Siodonie, pow. Słupsk.

Ryc. 2 Wyroby brązowe ze strefy wpływów kultury przedłużyckiej na Pomorzu; wg M. Gedl⁹

⁹ Marek Gedl, *KULTURA PRZEDŁUŻYCKA*, Z.N. im. Ossolińskich, W.P.A.N. 1975

Kultura łużycka

Kultura łużycka występowała w okresie epoki brązu i we wczesnym okresie żelaza (między 1300 a 400 p.n.e.) na terenach dzisiejszych Łużyc, Polski, Słowacji, północnych Moraw i części Ukrainy.

Wczesna faza kultury łużyckiej jest na Pomorzu Zachodnim niezmiernie trudna do oznaczenia. Da się jednak powiedzieć, że w III (1300/1200 l p.n.e. do 1100/1000 l. p.n.e.) okresie brązu na Pomorzu istniały dość liczne grupy plemienne. W początkowej fazie trudno jednak ludność określić mianem przynależności do kultury łużyckiej. Pod koniec III i na początku IV (1100/1000 l p.n.e. do 900/800 l. p.n.e.) okresu epoki brązu szybko następuje wyraźne wyodrębnienie kulturowe. Nie są znane żadne osady z wczesnego okresu kultury łużyckiej.

Niewiele wiadomo o cmentarzyskach. Na Pomorzu Zachodnim występują przede wszystkim pochówki płaskie, wyjątkowo szkieletowe, głównie ciałopalne, także popielnicowe. Kurhany występują na całym obszarze Pomorza. Wyjątkowo spotyka się groby szkieletowe z kurhanami z metalowymi przedmiotami brązowymi.

Wcześniejsze znaleziska reprezentują niejednorodne formy ceramiki z widocznymi różnorodnymi wpływami np. naddunajskimi. Formy ceramiki najbardziej zbliżone do typowych form łużyckich występują najczęściej na Pomorzu Zachodnim w ostatniej fazie III okresu brązu. Dwustożkowe naczynia cylindryczne są najczęstsze, rzadkie są dwustożkowe amfory.

Na Pomorzu zostały znalezione bogate skarby aż w kilkudziesięciu miejscach. Do typowo łużyckich należą szpile uszate zgięte szablasto, siekierki różnych typów. Poza tym licznie występują importy nordyckie : miecze, groty, kołnierzykowate naszyjniki oraz nieliczne naczynia brązowe z pokrywą.¹⁰

Pomorze Środkowe jest niedokładnie zbadane i występowanie grodów kultury łużyckiej nie rysuje się jeszcze dostatecznie jasno. Prowadzone na terenie województwa koszalińskiego od szeregu lat weryfikacje grodów wczesnośredniowiecznych ujawniły na niektórych grodziskach również i ceramikę lub warstwę „łużycką”. Występowała ona bądź to z materiałami wczesnośredniowiecznymi, bądź też jako nieliczny, lecz czysty materiał „łużycki”. Fakt ten skłonił Olczaka do uznania co najmniej trzech z tych obiektów za pewne grody kultury łużyckiej (Gałęzinowo, pow. Ślupsk, Szczecinek, Trzynik, pow. Kołobrzeg), a siedmiu za domniemane.¹¹

Osadnictwo otwarte omawianego okresu reprezentowały w kulturze łużyckiej, różne typy osad od krótkotrwałych, związanych z przerzutową gospodarką rolną — najliczniejszych, do zamieszkiwanych przez kilkanaście do kilkudziesięciu, a nawet kilkuset lat. Były to osady kilku lub kilkunastodworcze. Występujące w nich budynki reprezentowały zarówno budownictwo naziemne (słupowo- zrębowe), jak i zagłębione w ziemi. Stan badań nie pozwala na szczegółowszą charakterystykę tych osad. Pewne różnice widoczne były natomiast w nasileniu się i dalszym rozwoju wytwórczości rękodzielniczej. Potwierdzone są różne jej typy (tkactwo, obróbka rogu i kości, kamieniarstwo itp. Jak można przypuszczać, na czołowe miejsce wysunęło się i w tym okresie garncarstwo. Dalszy jego rozwój, poza ogromną liczbą ceramiki, zróżnicowanej pod względem typologicznym, potwierdzają, liczniejsze niż w okresie poprzednim piece garncarskie, występujące niekiedy po kilka w jednym osiedlu. Rozwój ten nie postępował równomiernie na całym terytorium objętym przez kulturę łużycką. Liczba osad gdzie natrafiono na piece była największa na Pomorzu. Znane były one również w osadach występujących na terenie Wielkopolski, Ziemi Lubuskiej, Śląska. Tworzyły tam centra produkcyjne związane z bardziej rozwiniętą i masową wytwórczością, jak również z wykonywaniem określonych typów ceramiki (np. „kadzielnice”, naczynia zoomorficzne itp.). Do takich m.in. należały warsztaty produkujące ceramikę malowaną.¹²

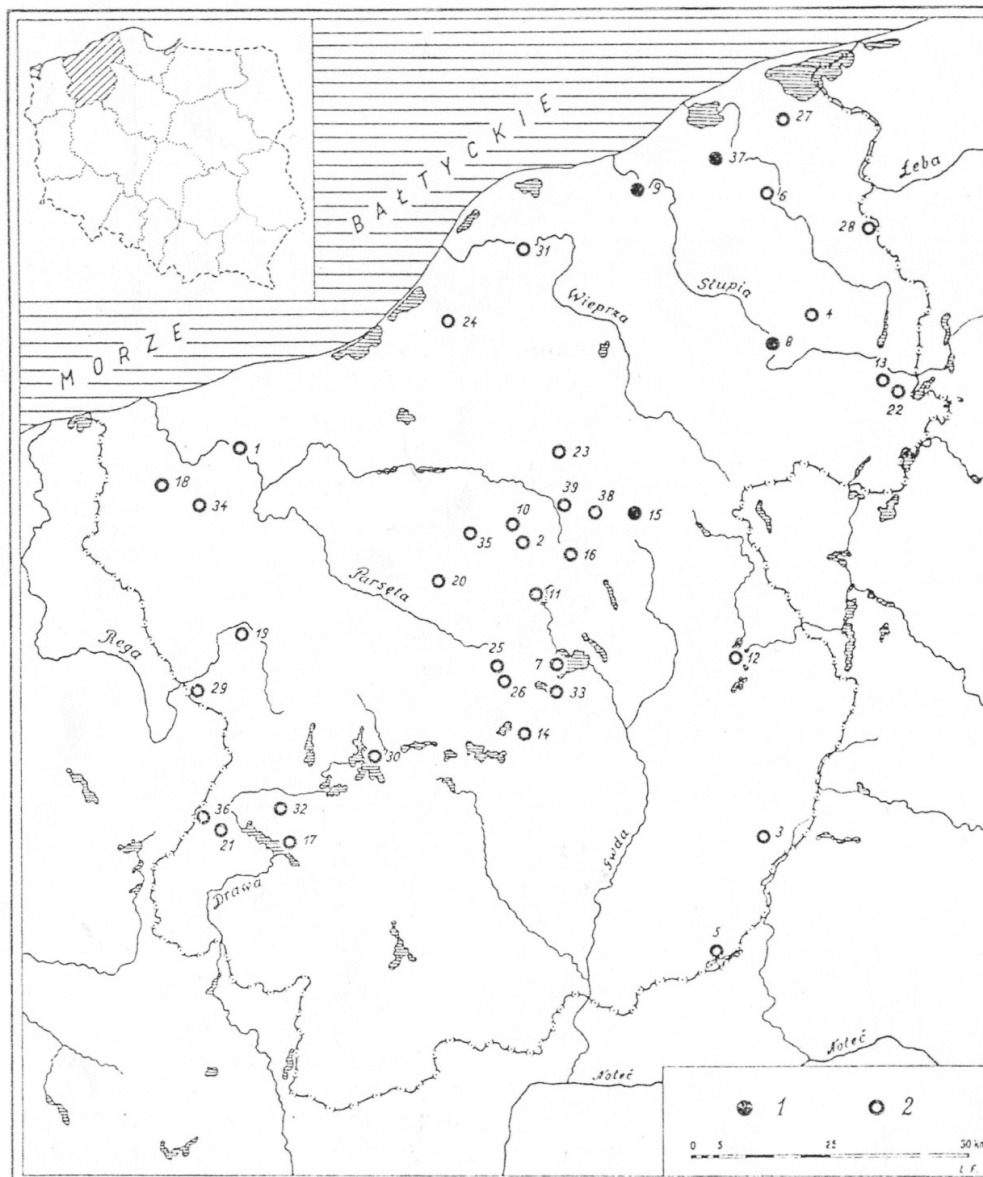
¹⁰ Hensel W. (red.), *"Prahistoria Ziem Polskich"*, t. IV, Wydawnictwo PAN, Ossolineum, Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk, 1979.

¹¹ Anna Niesiołowska-Wędzka; *POCZĄTKI I ROZWÓJ GRODÓW KULTURY ŁUŻYCKIEJ*. 1974

¹² Anna Niesiołowska-Wędzka; *PROCESY URBANIZACYJNE W KULTURZE ŁUŻYCKIEJ W ŚWIELE ODDZIAŁYWAŃ KULTUR POŁUDNIOWYCH*. 1989

Grody kultury łużyckiej na Pomorzu

Obszar objęty analizą dla grodów kultury łużyckiej w rozpatrywanym sprawozdaniu archeologicznym obejmuje województwo koszalińskie położeniem granic (patrz mapka poniżej).¹³

Ryc. 2. Mapa województwa koszalińskiego. Grodziska i domniemane grodziska.
1 — z materiałem „łużyckim”; 2 — z materiałem „łużyckim” i wczesnośredniowiecznym.
Rys. L. Fijał

Fig. 2. Carte de la voïvodie de Koszalin. Anciens castra incontestables et présumés.
1 — recelant des matériaux archéologiques „lusaciens”; 2 — présentant des matériaux archéologiques „lusaciens” accompagnés de ceux du haut Moyen Âge. Dessin L. Fijał

Ryc. 3 Grodziska i domniemane grodziska;¹⁴

1- z mat. „łużyckim”, 2- z mat. „łużyckim” i wczesnośredniowiecznym

Powyższa mapa pokazuje współczesną linię brzegu morskiego. Przyjmując zmiany w poziomie wody od okresu, kiedy te warowne grody tętniły życiem należy poprowadzić odnośną do epoki brązu linię brzegu Bałtyku dochodzącą właśnie do tych grodów. Brzeg morza będzie zatem przylegał lokalnie do grodów oznaczonych na mapie przez: 18 (Mącznik), 1 (Bardy), 24 (Przystawy), 31 (Stary Kraków), 9 (Gałęzinowo), 37 (Żoruchowo), 27 (Równo).

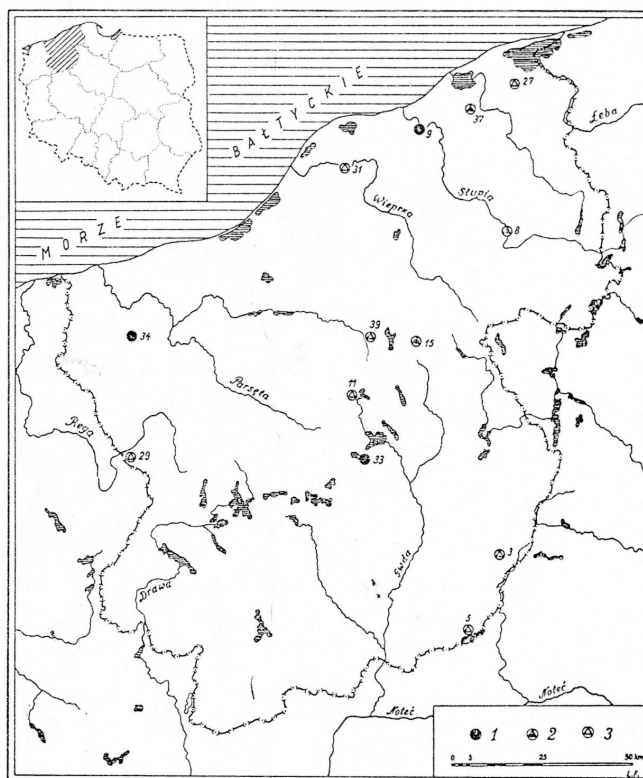
Daje się określić stara droga z okresu brązu, łączy warowne grody kultury łużyckiej. Lokalnie wiedzie: – Stary Kraków- Gałęzinowo- bród na Słupi (dzisiaj Słupsk)- Żoruchowo- Równo- Siodłonie.

¹³ Jerzy Olczak, *W SPRAWIE GRODÓW KULTURY ŁUŻYCKIEJ NA POMORZU*, Slavia Antiqua t. 18, W- wa, 1971

¹⁴ Jerzy Olczak, *W SPRAWIE GRODÓW KULTURY ŁUŻYCKIEJ NA POMORZU*, Slavia Antiqua t. 18, W- wa, 1971

Grodziska i domniemane grodziska z materiałem „łużyckim” oraz z materiałem „łużyckim” i wczesnośredniowiecznym byłego województwa koszalińskiego

1.	Bardy, st. 1 (Kołobrzeg)	2	Oleszno, st. 1 (Drawsko Pomorskie)
		1	.
2.	Bobolice, st. 2 (Koszalin)	2	Parchowo, st. 1 (Bytów)
		2	.
3.	Buczek Mały, st. 1 (Złotów)	2	Polanów, st. 10 (Sławno)
		3	.
4.	Budowo, st. 3 (Bytów)	2	Przystawy, st. 2 (Sławno)
		4	.
5.	Buntowo, st. 1 (Złotów)	2	Radacz, st. 1 (Szczecinek)
		5	.
6.	Damno, st. 5 (Słupsk)	2	Radacz, st. 2 (Szczecinek)
		6	.
7.	Gałowo, st. 1 (Szczecinek)	2	Równu, st. 4 (Słupsk)
		7	.
8.	Gałąźnia Mała, st. 12 (Bytów)	2	Runowo, st. 4 (Słupsk)
		8	.
9.	Gałęzinowo, st. 3 (Słupsk)	2	Stanówka, st. 1 (Świdwin)
		9	.
10.	Głodowa, st. 1 (Koszalin)	3	Stare Drawsko, st. 2 (Szczecinek)
		0	.
11.	Grąbczyn, st. 1 (Szczecinek)	3	Stary Kraków, st. 6 (Sławno)
		1	.
12.	Gwieździn, st. 1 (Człuchów)	3	Suliszewo, st. 1 (Drawsko Pomorskie)
		2	.
13.	Jamno, st. 1 (Bytów)	3	Szczecinek, st. 2 (Szczecinek)
		3	.
14.	Jeleń, st. 1 (Szczecinek)	3	Trzynik, st. 1 (Kołobrzeg)
		4	.
15.	Kamnica, st. 3 (Miastko)	3	Wojęcino, st. 1 (Koszalin)
		5	.
16.	Kazimierz, ft. 1 (Miastko)	3	Wołiczno, st. 1 (Drawsko Pomorskie)
		6	.
17.	Lubieszewo, st. 1 (Drawsko P.)	3	Żoruchowo, st. 4 (Słupsk)
		7	.
18.	Mącznik, st. 1 (Kołobrzeg)	3	Żydowo, st. 9 (Sławno)
		8	.
19.	Niemierzyno, st. 1 (Sławno)	3	Żydowo, st. 10 (Sławno).
		9	.
20.	Nosibądy, st. 1 (Szczecinek)	.	.

Ryc. 4. Mapa województwa koszalińskiego.

1 — grodziska „łużyckie”; 2 — domniemane grodziska „łużyckie” (wylącznie z materiałem „łużyckim”); 3 — domniemane grodziska „łużyckie” (z materiałem „łużyckim” i wczesnośredniowiecznym). Rys. L. Fijał

Fig. 4. Carte de la voïvodie de Koszalin.

1 — anciens castra „lusaciens”; 2 — anciens castra „lusaciens” présumés (contenant uniquement des matériaux „lusaciens”); 3 — anciens castra „lusaciens” présumés (avec des matériaux „lusaciens” à côté de ceux du haut Moyen Age). Dessin L. Fijał

Ryc. 4 Wykaz grodzisk i domniemanych grodzisk z materiałem „łużyckim” oraz z materiałem „łużyckim” i wczesnośredniowiecznym na terenie województwa koszalińskiego (ryc. 3, jak wyżej- podział administracyjny z roku 1971).¹⁵

¹⁵ Jerzy Olczak, *W SPRAWIE GRODÓW KULTURY ŁUŻYCKIEJ NA POMORZU*, *Slavia Antiqua* t. 18, W- wa, 1971

Grodziska kultury łużyckiej- wprowadzenie

Dzisiejsze niektóre grodziska powiatu słupskiego stanowiły niegdyś w epoce brązu osady obronne, przypisuje się je kulturze łużyckiej, były budowane już od roku 1000 p.n.e. (niektóre źródła podają rok 1200 p.n.e.), ludność tam żyła przez bardzo długi okres czasu bez zmian w sposobie życia, archeolodzy w Biskupinie nie stwierdzili żadnych społecznych różnic w sposobie życia różnych rodzin na przestrzeni długiego okresu czasu. Rodziny spokrewnione ze sobą tworzyły rody, których członkowie zamieszkiwali jedną osadę lub kilka położonych blisko siebie osiedli i użytkowali jedno cmentarzysko. Generalnie na całym terytorium kultury łużyckiej stosowany był obrządek ciałopalny, niemal we wszystkich grupach powszechne były płaskie groby ciałopalne, najczęściej popielnicowe, zakładane na dużych, długotrwale użytkowanych cmentarzyskach. Niemal wszędzie obok grobów popielnicowych spotyka się też pochówki jamowe.

Grody powstają w miejscach dogodnych do obrony i dodatkowo fortyfikowane wałem o konstrukcji drewniano- ziemnej czy palisadą. Grody te (np. Biskupin) były centrami władzy plemiennej i ośrodkami produkcyjno- handlowymi. Wśród ludów kultury łużyckiej panował ustrój rodowy: najmniejszą komórką społeczną była mała rodzina złożona z kilku osób i zamieszkująca jeden budynek mieszkalny. Charakterystyczną cechą kultury łużyckiej była ceramika, która zarówno pod względem poziomu technicznego, jak i artystycznego nie miała sobie równej w owym czasie w środkowej i północnej Europie.

Upadek tej kultury nastąpił w V-IV w. p.n.e. Mimo wielu starań nie potrafi się powiedzieć dokładnie kiedy grody przestały być zamieszkiwane. Prawdopodobnie miał tu swój udział lud koczowniczy, Scytowie. Lud ten czynił wyprawy na tereny europejskie znad Morza Czarnego. Inną przyczyną może być ekspansja ludności kultury pomorskiej, która w IV w. p.n.e. opanowała terytorium kultury łużyckiej (bez Mazur i środkowej Polski)¹⁶. Najbardziej bliskie prawdy jednak jest uzależnienie opuszczenia grodów przez ludność kultury łużyckiej od zmian klimatycznych- w tym czasie nastąpiło dramatyczne oziębienie, wzrosła ilość opadów.

Ze względu na miejsce położenia grodzisk- w pasie nadmorskim, najpewniej ludność kultury pomorskiej mogła spowodować to „opuszczenie” warownych osad przez ludność kultury łużyckiej. Za przykład jest podawana data, kiedy zostały ścięte pale wchodzące w skład obwarowania (palisady) w Biskupinie.

Opis wybranych grodzisk kultury łużyckiej powiatu słupskiego

Grodzisko w Gałęzinowie

Gałęzinowo

Wyniki dotychczasowych badań w Gałęzinowie potwierdzają, że są na tym grodzisku cztery warstwy, wszystkie „łużyckie”, nic innego, jeśli idzie o materiał archeologiczny, więcej nie ma, w takiej sytuacji nie można mówić tu o grodzisku Słowian (jak to ma miejsce w wielu różnych publikacjach), którzy to Słowianie wyjątkowo tego terenu ponownie nie zagospodarowali. W okresie nowożytnym grodzisko w Gałęzinowie jest ponownie „zagospodarzone” przez rodzinę osiedleńców z Niemiec. Według opinii służb ochrony zabytków, miało to miejsce pewnie (z tego okresu pochodzi stodoła szachulcowa) w 2 poł. XIX w.

Grodzisko zostało założone na skarpie, nad Słupią pomiędzy dwoma istniejącymi wąwozami. Do Słupi wpływają dwa potoki, bardzo duże ich wąwozy prowadzą dzisiaj ledwie stróżki. Kiedyś płynące tu rzeki niosły wodę z roztopiającego się w tym miejscu przez tysiące lat lodowca i to ta woda tak właśnie uformowała teren gdzie wykorzystując to ukształtowanie ludność kultury łużyckiej znalazła dogodne miejsce na stworzenie obronnej osady.

Opis obiektu: grodzisko wyżynne, cyplowe w kształcie nieregularnego trójkąta z płaskim i nieznacznie wypukłym majdanem. Stosunkowo długi wał poprzeczny, zaporowy o stromych zboczach zamyka dostęp do obiektu od strony południowej.

Wymiary: Długość wału wynosi ok. 150 m, szerokość ok. 10 m i wysokość ok. 3 m, od strony południowej jest zaokrąglony. Wał został już w czasach nowożytnych częściowo zniszczony. Ziemia pochodząca z wału posłużyła na

¹⁶ red. Elżbieta Olczak, *Atlas historii Polski- mapy i komentarze*, Wydawnictwo DEMARK i Świat Książki, W- wa 2003

Fot 3 Gałęzinowo, wiosna 2004

Ścieżka prowadzi wzdłuż naturalnych wałów od strony wschodniej (od strony Słupi). Przy osiedlaniu wtórnym wąwóz, z prawej strony, został częściowo zasypany ziemią pochodzącą z wału zaporowego. Aby wejść majdan, tu gdzie obecnie można swobodnie przejechać autem (maszyną rolniczą) kiedyś trzeba było pokonać chronione zbrojnie most nad fosą i bramę.

Fot 4 Gałęzinowo, lato 2005

Część północna naturalnych umocnień grodziska to wąwóz. Po lewej stronie tego domu jest ten niżej wspomniany wąwóz, jest tu już dosyć głęboki.

Fot 5 Gałęzinowo, lato 2005

Widok lasu (na drugim planie) otaczającego bezpośrednio grodzisko od strony zachodniej stanowi też widok od strony wioski, na zdjęciu sąsiadujące domy.

Fot 7 Gałęzinowo, lato 2005

Fot 8 Gałęzinowo, lato 2005

Fot 6, 7, 8 przedstawiają wąwóz strugi płynącej od strony N-W grodziska. Dzisiaj w tym wąwozie płynie maleńka struga. Kiedyś spływała tędy rzeka pochodząca z rozpuszczającego się lodowca. Przesuwanie się lodowca na północ (odchodzenie) trwało przez tysiące lat. W takich miejscach właśnie pozostawił lodowiec „pismo” swojej bytności. Geolog potrafi je przeczytać.

Fot 6 Gałęzinowo, lato 2005

Grodzisko w Żoruchowie

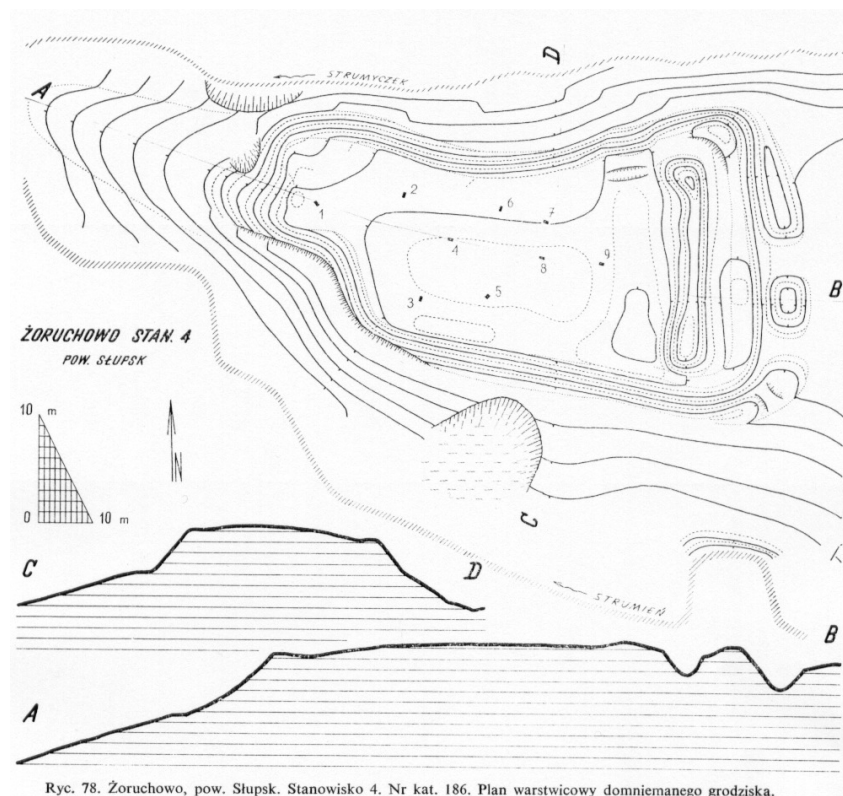
Żoruchowo

Grodzisko w Żoruchowie uchodziło w latach 30-tych i 40-tych XX wieku za atrakcyjny cel wycieczek szkolnych oraz innych grup wycieczkowych.¹⁹

We wcześniejszych publikacjach archeologicznych obiekt ten zaszeregowany został do grupy domniemanych grodzisk kultury łużyckiej na podstawie występowania na nim (w sondażach i na powierzchni) nielicznych ułamków naczyń glinianych tej kultury. Nieznane bowiem były archeologom wówczas z autopsji materiały pochodzące ze starszych badań, a określane jedynie jako mało charakterystyczne o niustalonej chronologii. Ostatnio udało się dotrzeć do części tych materiałów i stwierdzić występowanie wśród nich także ceramiki wczesnośredniowiecznej. W tym stanie rzeczy jest bardzo prawdopodobne, iż mamy tu do czynienia z przypadkiem pobudowania na grodzisku „łużyckim” grodu w okresie wczesnego średniowiecza.²⁰

Opis obiektu: Domniemane grodzisko wyżynne, cypłowe w kształcie nieregularnego trójkąta z nieznacznie wypukłym majdanem. Stosunkowo niewielki wał poprzeczny o stromych zboczach zamyka dostęp do obiektu od strony wschodniej, odcinając go zarazem od pozostałości części wzniesienia. Do podnóża wewnętrznego i zewnętrznego zbocza wału przylegają dwie suche fosy (ryc. 78). Przy czym fosa wewnętrzna zamknięta jest od N i S, zewnętrzna zaś tylko od S, nie łącząc się ze stokami wzniesienia. Skraj majdanu otoczony jest niewielką fałdą ziemną. Do fosy wewnętrznej, od strony majdanu, przylega dość szeroki nasyp ziemny.

Wymiary: Podstawa obiektu - ok. 42×102 m (3095 m²), powierzchnia majdanu 36×72 m (2506 m²), powierzchnia zajęta przez obwałowania — 589 m², wysokość grodziska domniemanego w stosunku do podstawy wzniesienia- do 12 m, wysokość wału w stosunku do powierzchni majdanu- 0 do +1,5 m, wysokość wału w stosunku do dna fosy- a) wewnętrznej do 2,5 m, b) zewnętrznej do 4,0 m, wysokość fałdy ziemnej — do 0,5 m, szerokość fosy — a) wewnętrznej do 6,0 m, b) zewnętrznej do 9,0 m.²¹

Ryc. 78. Żoruchowo, pow. Słupsk. Stanowisko 4. Nr kat. 186. Plan warstwicowy domniemanego grodziska.

Z lewej strony

Ryc. 6, Żoruchowo, plan warstwic grodziska²²

¹⁹ Walter Witt, *Urgeschichte des Stadt- und Landkreises Stolp*, Stolp 1934.

²⁰ FRANCISZEK LACHOWICZ, JERZY OLCZAK, KAZIMIERZ SIUCHNIŃSKI; *OSADNICTWO Wczesnośredniowieczne na Pobrzeżu i Pojezierzu Wschodniopomorskim*, **KATALOG**, UAM POZNAŃ 1977.

²¹ FRANCISZEK LACHOWICZ, JERZY OLCZAK, KAZIMIERZ SIUCHNIŃSKI; *OSADNICTWO Wczesnośredniowieczne na Pobrzeżu i Pojezierzu Wschodniopomorskim*, **KATALOG**, UAM POZNAŃ 1977.

²² FRANCISZEK LACHOWICZ, JERZY OLCZAK, KAZIMIERZ SIUCHNIŃSKI; *OSADNICTWO Wczesnośredniowieczne na Pobrzeżu i Pojezierzu Wschodniopomorskim*, **KATALOG**, UAM POZNAŃ 1977.

Z prawej strony
Fot 9 Żoruchowo, lato 2005
Widok od strony wschodniej
strugi opływającej grodzisko
od strony północnej.

Z lewej strony
Fot 10 Żoruchowo, lato 2005
Widok od strony południowo-
zachodniej na podstawą wału
grodziska (za widoczną
strugą).

Grodzisko w Równie

Równo

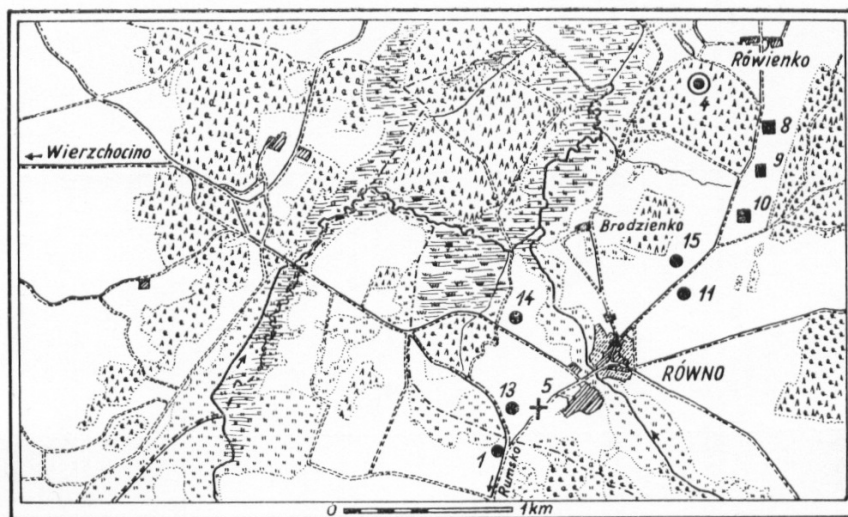
Ze względu na to, że na grodzisku stwierdzono obok warstw kulturowych z materiałem wczesnośredniowiecznym również warstwy przemieszane z materiałem wczesnośredniowiecznym i „łużyckim” oraz warstwy wyłącznie z materiałem „łużyckim”, nie należy wykluczać możliwości istnienia tu także grodziska kultury łużyckiej, na którym pobudowano gród w okresie wczesnośredniowiecznym, wykorzystując, być może, wcześniejsze założenia obronne.

Ogółem z grodziska pochodzi ułamków naczyń glinianych:

kultury łużyckiej	44
górą obtaczanych	3
mało charakterystycznych, bez śladów obtaczania	28
razem:	75

Opis obiektu: Grodzisko wyżynne, cyplowe w kształcie nieregularnego owalu z nieznacznie wypukłym majdanem (ryc. 15). Szeroki i wysoki poprzeczny wał o stromych stokach, zamyka dostęp do grodziska od strony wschodniej, odcinając go zarazem od pozostałej części wzniesienia. Do podnóża zewnętrznego zbocza wału przylega szeroka, sucha fosa, do wewnętrznego zaś kotlinowate zagłębienie. Skraj majdanu otoczony jest niewielką fałdą ziemną (wał?) łączącą się z ramionami wału poprzecznego. Poniżej fałdy, na stoku wzniesienia, znajduje się wąska terasa (ryc. 15).

Wymiary: Podstawa grodziska (bez fosy)- 85 × 140 m (8508 m²), powierzchnia majdanu- 57 × 110m (7361 m²), powierzchnia zajęta przez obwałowania- 1147m², wysokość grodziska w stosunku do podstawy wzniesienia- do 48 m, wysokość wału w stosunku do powierzchni majdanu- do 12 m, wysokość wału w stosunku do dna fosy- do 5,0 m, wysokość fałdy ziemnej- do 1,0 m, szerokość fosy- do 15 m.

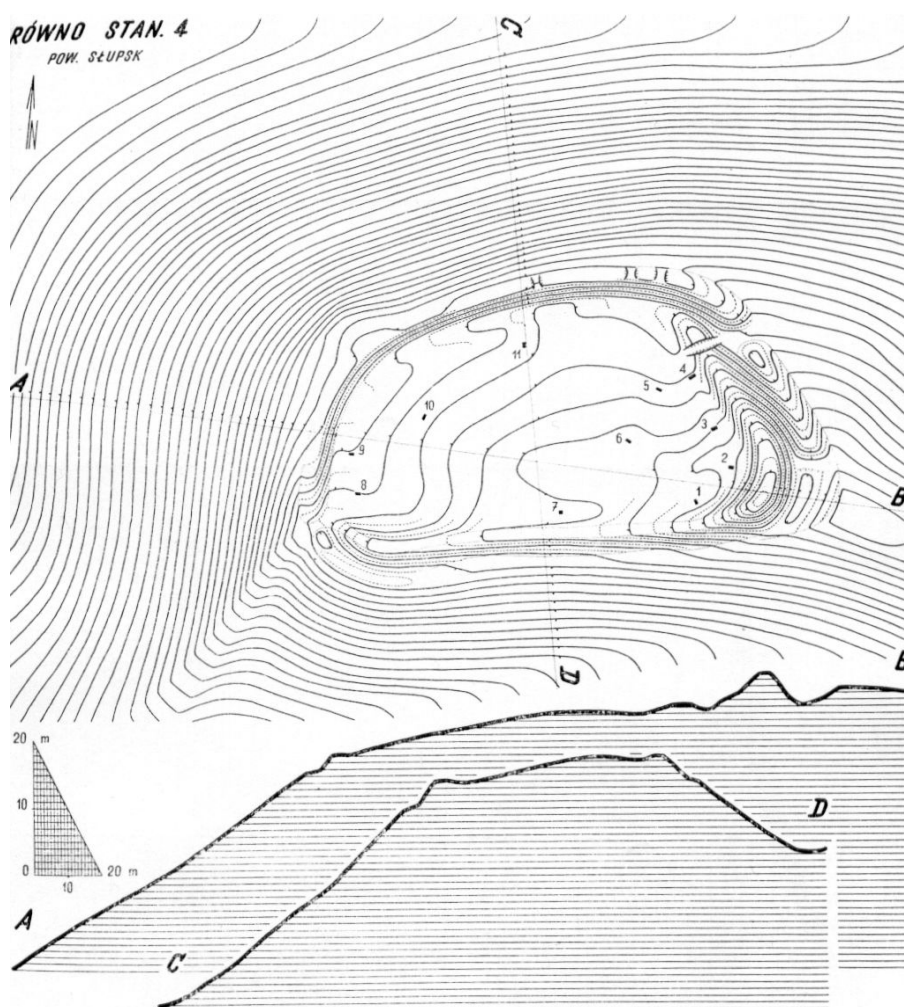

Z lewej strony
Ryc. 7 Równo, plan
sytuacyjny stanowisk
archeologicznych.²³

4- grodzisko,
5- cmentarzysko,
8, 9, 10- osady
11, 13, 14, 15-
nieokreślone

Rumsko;
1- nieokreślone

Z prawej strony
Ryc. 8 Równo, plan
warstwiczny
grodziska.²⁴

²³ FRANCISZEK LACHOWICZ, JERZY OLCZAK, KAZIMIERZ SIUCHNIŃSKI; *OSADNICTWO Wczesnośredniowieczne na Pobrzeżu i Pojezierzu Wschodniopomorskim*, **KATALOG**, UAM POZNAŃ 1977.

²⁴ FRANCISZEK LACHOWICZ, JERZY OLCZAK, KAZIMIERZ SIUCHNIŃSKI; *OSADNICTWO Wczesnośredniowieczne na Pobrzeżu i Pojezierzu Wschodniopomorskim*, **KATALOG**, UAM POZNAŃ 1977.

Grodzisko w Siodłoniu

Siodłonie

Grodziska w Równym i w Siodłoniach łączy droga po skarpie prakoryta jakiejś wielkiej rzeki, która niegdyś tu płynęła. Zarówno gród Równo jak i Siodłonie posadowione były na skarpie. Niewielkie zmiany cywilizacyjne zaszły w tej okolicy- pozostały więc z epoki brązu grodziska no i ta wspaniała droga- droga powstała dzięki staraniom ludności kultury łużyckiej z epoki brązu- ta droga pochodzi z epoki brązu i przeszła niewielkie stosunkowo zmiany cywilizacyjne.

Powyżej

Fot 11 Ten tajemniczy, na horyzoncie szpaler drzew wskazuje drogę Rówienko- Siodłonie (czytaj grodzisko Równo- grodzisko Siodłonie). Dalej z Siodłonia ta droga wiedzie z pewnością do grodziska w Potęgowie, po skarpie tego samego koryta nieistniejącej już tu dzisiaj rzeki. Obecnie w prakorycie rzeki są bagna trudne do pokonania pieszo, nawet dla miejscowej ludności.

Opis obiektu:²⁵ Grodzisko wyżynne typu pierścieniowatego w kształcie nieregularnego owalu, usytuowane na grzbiecie pagórka. Wał o stromych stokach zewnętrznych i wewnętrznych, miejscami jest nieznacznie zniwelowany, w części zaś południowo- wschodniej przerwany (brama?)

U podnóża jego wewnętrznego zbocza biegnie kotlinkowate, dość głębokie zagłębienie, częściowo zanikające. Majdan o wypukłej powierzchni (nieregularnej) opada w kierunku południowym. Od strony NW i SE do zewnętrznego podnóża wału przylegają dość płytkie kotlinki (suche fosy?), odcinające obiekt od pozostałych, niższych partii pagórka. Na południowym, zewnętrznym zboczu wału znajduje się niewielka terasa, u jego zaś podnóża kotlinka i poza nią fałda ziemna.

Wymiary: Podstawa grodziska - 64×95 m (4788 m^2), powierzchnia majdanu- 33×71 m (2259 m^2), powierzchnia zajęta przez obwałowania- 2529 m^2 , wysokość grodziska w stosunku do dna jaru- do 10 m, wysokość wału w stosunku do powierzchni majdanu- od $-2,0$ m do $+2,0$ m, wysokość wału w stosunku do dna fosy (?) - do $2,0$ m, szerokość fosy (?) - do $4,0$ m.

²⁵ FRANCISZEK LACHOWICZ, JERZY OLCZAK, KAZIMIERZ SIUCHNIŃSKI; *OSADNICTWO W CZESNOŚREDNIOWIECZNE NA POBRZEŻU I POJEZIERZU WSCHODNIOPOMORSKIM*, **KATALOG**, UAM POZNAŃ 1977, str. 135

Z lewej strony
Ryc. 9 Siodłonie, plan
położenia grodziska na
niemieckiej mapie dla
miejscowości
Siodłonie-
grodzisko jest
nazwane:
„Schwedenschanze”²⁶

Z prawej strony
Fot 12 Siodłonie,
strumień od zachodu
okalający grodzisko

Ludność kultury pomorskiej

Ludność tej kultury daje się z trudem wyodrębnić z kultury łużyckiej, jeszcze najłatwiej można tego rozdziału dokonać w miejscach uznanych za miejsca powstania kultury pomorskiej- południowy brzeg Bałtyku, zachodnia okolica ujścia Wisły. Daje się zauważyć wpływy skandynawskie w naczyniach, którymi się posługuje ludność, sposobach chowania zmarłych... Dynamika rozrostu terytorialnego ludności tej kultury powoduje obarczanie tej kultury za wyparcie z terytorium w części nadbałtyckiej ludności kultury łużyckiej. Miało to miejsce w IV w. p.n.e.- a więc wtedy gdy nastąpiło załamanie się klimatu, nastąpiło poważne ochłodzenie. Dla archeologa jest trudne aby odczytać czy nie nastąpiło przejście zwyczajów i sposobu życia ludności kultury łużyckiej na rzecz kultury pomorskiej. Kiedy archeolog natrafi na plac bitwy to sprawa jest prosta- mamy do czynienia z agresją. Lecz kiedy takich pól bitewnych się nie odkrywa to sprawa nie jest, niestety, jednoznaczna.

Tacyt opisujący te tereny w okresie przełomu er z pewnością ma na myśli, jeśli idzie o przynależność plemienną, lud zajmujący wówczas tereny na wschód od ujścia Wisły- Wenedów (wielu historyków uważa ich za Prasłowian) i właśnie ludność kultury pomorskiej, jako tu osiadłej oraz ludy zamieszkujące już dalsze tereny na północny- wschód.

²⁶ Der Landkreis Stolp in Pommern" - Zeugnisse seiner deutschen Vergangenheit - von Karl-Heinz Pagel

* * *

II. WIADOMOŚĆ O WENEDACH²⁷

(46)

Tu kończy się Swebia²⁸. Waham się, czy plemiona Peucynów²⁹, Wenedów³⁰ i Fennów³¹ zaliczyć mam do Germanów lub do Sarmatów³², jakkolwiek Peucynowie (niektórzy nazywają ich Bastarnami) językiem, kulturą, sposobem osiedlenia i budowy domostw przedstawiają się jako Germanowie. Są oni na ogół brudni³³, a dostojnicy ich apatyczni. Wskutek mieszanych małżeństw znacznie upodabniają się do brzydoty Sarmatów. Wenedowie wiele przejęli z obyczajów Sarmatów; albowiem w swych wyprawach łupieskich przebiegają wszystkie lasy i góry, jakie wznoszą się między Peucynami a Fennami. Raczej jednak należy ich do Germanów zaliczyć, ponieważ budują stałe domy, noszą tarcze, lubują się w pieszych marszach i chyżości — a wszystko to odmienne jest u Sarmatów, którzy spędzają życie na wozie³⁴ i na koniu. Fennowie wyróżniają się zdumiewającą dzikością i wstrętnym ubóstwem: nie mają oni broni, ani koni, ani domowego ogniska; pożywieniem ich zioła, odzieniem skóry, legowiskiem ziemia; jedyna ich nadzieja w strzałach, których ostrza w braku żelaza sporządzają z kości. To samo polowanie żywi zarówno mężczyzn, jak i kobiety; te bowiem wszędzie mężczyznom towarzyszą i żądają części zdobyczy. Małe dzieci nie mają innego przed zwierzem i deszczami schronienia prócz byle jak ze splecionych gałęzi³⁵ urządzonej kryjówki: tam wracają jako młodzieńcy, tam jest dla starców przytułek. Lecz uważają to za szczęśliwszy los niż stękać nad rolą, trudzić się budową domów, o własnej i cudzej fortunie wśród nadziei i obawy rozmyślać; zabezpieczeni przeciw ludziom³⁶, zabezpieczeni też przeciw bogom³⁷, osiągnęli rzecz najtrudniejszą: że nawet życzeń nie potrzebują.

Wszystkie inne wiadomości brzmią już w sposób bajeczny, jak na przykład ta, że Helluzjowie i Etionowie³⁸ mają twarz i rysy ludzkie, a ciało i członki dzikich zwierząt³⁹; ponieważ jej nie stwierdzono, pozostawię ją nie rozstrzygniętą.

* * *

²⁷ Tacyt: GERMANIA, Leipzig; tłum. i komentarz Seweryn Hammer

²⁸ - mianowicie od pisarzy, którzy przed Tacytem o Germanach pisali.

²⁹ *Swebia* — obejmowała wg Tacyty ziemie od lewego brzegu Dunaju do środkowej Łaby i od Odry aż do Bałtyku.

³⁰ *Wenedowie* — Winida, szczep słowiański na wschód od górnej i środkowej Wisły (w b. Królestwie i na Wołyniu); dalej na wschodzie, w stepach, mieszkały ludy sarmacko-scytyjskie.

³¹ *Fennowie* — na kresach Pras Wschodnich, w Liwonii i Kurlandii, dzisiejsi Finowie. Tacyt wymienia ich pierwszy wśród starożytnych pisarzy.

³² *Sarmaci* — znamy ich typy z płaskorzeźb kolumny Trajana wśród nich Jazygowie, mieszkający na równinie Dunaju i Cisy, stali wyżej od pobratymczych plemion ze stepów nad Donem i Uralem.

³³ - odnosi się to do ich biedy i nędzy.

³⁴ - stąd nazwa ich *Amazobioe* u geografa Meli (II 2). Te wozy (także osie) były w całości wykonane z drzewa, podobnie jak wozy robocze Celtów, Cymbrów i Getów.

³⁵ Chaty te były widocznie podobne do jurt Ostiaków i Wogulów.

³⁶ - przeciw chciwości ludzkiej.

³⁷ - przeciw zazdrości bogów.

³⁸ *Helluzjowie* i *Etionowie* musieli mieszkać w pobliżu Finów.

³⁹ U wszystkich geografów i historyków, o ile wspominają o ludach mieszkających na krańcach świata, czytamy podobne baśnie; np. Mela (III 56) mówi o Hippopodach z końskimi nogami i o Samalach, którym długie i rozłożyste uszy służyły za okrycie ciała. Przesadne opowieści żeglarzy i kupców szerzyły takie kurioza, do których pobudkę mógł w naszym wypadku nastęrczać widok ludzi otulonych w futra z psów morskich i reniferów (por. Eskimosów).

Goci- kultura wielbarska

W Iw. n.e. Pliniusz, zwany Starszym, w traktacie encyklopedycznym *Historia naturalis* (Naturalis historia) zapisał informacje o podróży odkrywczej greckiego kupca Pyteasa z Massalii (to jest dzisiejszej Marsylii). Celem wyprawy było dotarcie morzem do kraju, z którego pochodził bursztyn – Pyteasz podróżował ok. 330r. p.n.e. Jak twierdzi prof. Jerzy Strzelczyk nie ulega wątpliwości, że Pliniusz miał przed sobą autentyczny „dziennik pokładowy” Pyteasa - nie zachowany (z dużą szkodą dla nauki) do naszych czasów traktat *O Oceanie*. W tym miejscu interesuje nas tylko jeden fragment dzieła Pliniusza (ks. XXXVII, c. 35):

„Pyteasz twierdzi, że germański lud Guiones mieszka na płytkim brzegu Oceanu zwanym Metuonis, a liczącym 6000 stadiów [tzn. ok. 1100 km] długości. O jeden dzień żeglugi stąd znajduje się wyspa Abalus, na której wybrzeża wiosną stężełe morze wyrzuca bursztyn. Mieszkańcy [wyspy] używają go zamiast drow do ognia, a także sprzedają swym sąsiadom Teutonom.”

Jednemu można dać wiary, jeśli idzie o kronikę Jordanesa (pisaną w sześć wieków od autentycznych wydarzeń)- Goci przypłynęli z północy i zajęli południowy brzeg Bałtyku, na końcu przybyli Gepidzi. Największe występowanie cmentarzysk Gotów i Gepidów jest na Kaszubach.

Nie sposób oczekiwać aby ludność zamieszkująca te ziemie i będąca u siebie (np. ludność kultury pomorskiej) pozwalała bez walki odebrać sobie terytorium niezbędne do życia. Archeolodzy sporadycznie odnotowują pola walki, miejscowa ludność często w legendach zachowała informacje o polu bitwy. Przekaz słowny jednak umiejscawiał to w okresie wojny trzynastoletniej lub mówił o szwedzkim rodowodzie. Faktycznie były to pola walki z okresu inwazji Gotów i Gepidów.

Kulturę wielbarską tworzą Goci i Gepidzi łącząc swoją kulturę jako dominującą z kulturą ówczesnej ludności Pomorza i dorzecza Wisły.

CMENTARZYSKA GOTÓW I GEPIDÓW

Cmentarzyska Gotów i Gepidów występują na całym Pomorzu. Archeolog, Andrzej Kokowski poświęcił się badaniom i spowodował znaczny przyrost źródeł archeologicznych.

Poniżej wymieniam wykaz stanowisk archeologicznych wg Kokowskiego: Babi Dół- Borcz, Belno, Biała, Błędowo, Bytów, Dąbrowa, Dębina, Dorotowo, Grodno, Grzybnica, Kłoda, Krępsk, Lutom, Łomnica, Mnich, Odry, Osowo, Pawłówek, Podgóry, Seefeld, Starzyska, Świerczyna, Węsiory, Zelgniewo, Złe Mięso. Cmentarzyska ludności kultury wielbarskiej pozwalają poznać obrządek pogrzebowy tej kultury, mówią jednak też o miejscach przemieszczania się ludności w czasie swojej wędrówki.

Fot 13. Centralny krąg kamienny i kurhany cmentarzyska w Węsiarach.

Pobyt Gotów i Gepidów w powiecie słupskim pozostawił również po nich pewne ślady- zabytki- z cmentarzyska i pozostał jeden niepełny kamienny krąg cmentarza. Niedaleko od dzisiejszej Ustki, w Dębinie znajduje się kamienny krąg ich cmentarzyska (pozostały tylko 3 głązy tego kręgu). W latach 30. XX w. we wsi Charnowo znaleziska⁴⁰ tam odkryte wskazują na pochodzenie z kultury wielbarskiej. Ponadto cmentarzysko Gotów znajduje się w Grzybnicy, inne w Węsiarach (patrz zdjęcia pow.), Odrach... Oto co mówi o badaniach w Grzybnicy Krystyna Huhala, archeolog; „...W trakcie badań wykopaliskowych, prowadzonych w latach 1974-1986 zbadano przestrzeń około 3 ha, odkrywając: cmentarzysko z okresu wpływów rzymskich (poł. I - pocz. III wieku n.e.),...”

⁴⁰ Walter Witt; *Urgeschichte des Stadt- und Landkreises Stolp*, Stolp 1934, S. 90- Bild 39.